

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;
Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;
Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники, які рекомендували ці матеріали до друку.

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...
ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

Зубар Володимир Михайлович ПОНЯТТЯ ПЕРІОДИЧНОЇ ВЛАСНОСТІ	104
Ігнатенко Сергій Сергійович ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ОСОБОЮ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	108
Калітенко Оксана Михайлівна ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТА НАПЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ.	112
Калтишев Антон Олександрович ПРАВО НА ОСОБИСТИЙ ГЕРБ ЯК НОВЕ ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	116
Кірсанов Олексій Володимирович ШАХРАЙСТВО ТА ПІДРОБКА ОСОБИСТИХ ДАНИХ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....	119
Кліменко Віра Вадимівна ПРАВО ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	122
Коваленко Сергій Олегович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	125
Кривенко Юлія Василівна ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВОЛОНТЕРІВ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	129
Ксьондзик Юрій Юрійович ДОБРОСОВІСНІСТЬ І ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	131
Левківський Богдан Казимирович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СУДОМ СПОРІВ ЩОДО УЧАСТІ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	137
Майданик Роман Андрійович ПРИНЦИПИ РЕЧОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ (РЕКОДИФІКАЦІЇ) ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	139
Маковій Віктор Петрович ЕКСТРАОРДИНАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТЕМПОРАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	152
Матійко Микола Володимирович ОКРЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СУБ'ЄКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	156

6. Гавва А. А. Право собственности на недвижимое имущество в гражданском праве Германии. *Правовое государство: теория и практика*. 2025. № 4 (42) . С. 148–151.

*Маковій Віктор Петрович,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ*

ЕКСТРАОРДИНАРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТЕМПОРАЛЬНИХ ОБМЕЖЕНЬ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Глобалізація, інтеграція, урбанізація є супутніми явищами сучасного суспільного буття людства. Наведені тенденції створюють передумови до детермінації фізичної моделі броунівського руху у соціумі, де збільшується вірогідність зіткнення інтересів різної етимології, як наслідок, постає питання визначення сутності та прояву різних екзистенціальних явищ природного та антропогенного характеру.

Безумовно, екзистенціальність буття людства в цілому чи окремого етносу, групи людей підвищує в геометричній прогресії ймовірність настання негативних наслідків для суспільства та особи, а отже й створює передумови до збільшення кількісних та якісних ознак ризиковості відповідної діяльності. Тому події екстраординарного характеру природного чи антропогенного походження створюють підґрунтя для розвитку релевантного негативного у соціальній площині явища.

Дослідження чинного законодавства під кутом зору викладених міркувань свідчить про створення публічною адміністрацією компенсаторних механізмів в усуненні наслідків настання негативних обставин різного генезу, які формують певну невизначеність. В умовах введення правового режиму воєнного стану вказані процеси загострюються й потребують релевантної реакції держави, у тому числі в межах трансформації правового поля, що слугує підґрунтям до виникнення та реалізації суспільних відносин.

Темпоральні обмеження цивільних прав за звичайних обставин, не обтяжених певними екстраординарними явищами, відіграють

важливе значення, а в умовах екзистенціальних викликів – потреба їх врахування у змісті механізму правового регулювання суспільних відносин неабияк загострюється. Саме вказане віднайшло відображення у нормотворчій діяльності, наслідком якої було внесення низки змін до цивільного законодавства в частині трансформації темпоральних обмежень різноманітних цивільних прав як в загальних правових інститутах, так і спеціальних нормах.

Зокрема, такі зміни стосувалися права на пред'явлення вимоги до суду про захист цивільного права або інтересу (позовна давність) в межах її загального та спеціального різновидів, права переважної купівлі частки у праві спільної часткової власності, права зі змісту відносин поруки.

Суперечливими виявилися зміни цивільного законодавства щодо темпоральних величин в межах здійснення права на спадкування згідно постанови від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», де був спотворений зміст додаткового строку на прийняття спадщини й використаний термін «подовження» цього строку [1, с. 95].

Доречно була дотримана в наукових дослідженнях позиція з цього питання Верховного суду України (п. 24 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 року № 7 “Про судову практику у справах про спадкування”) та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 року № 24-753/0/4-13 “Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування”), згідно якої справа за позовом про надання додаткового строку для прийняття спадщини відкривається за умови: 1) відсутності згоди спадкоємців, які прийняли спадщину (ч. 2 ст. 1272 ЦК України), 2) пропуску шестимісячного строку подання заяви про прийняття спадщини при відсутності інших спадкоємців, що прийняли спадщину й могли б дати письмову згоду на подання заяви нотаріусу про прийняття спадщини. Останній варіант є розширенням тлумаченням положень ч. 2 ст. 1272 ЦК України [2, с. 74].

Вказані новели цивільного законодавства в межах темпоральних обмежень змісту цивільних правовідносин стали недосить вдалою реакцією законодавця на введення воєнного стану, що в питомій вазі має аргументуватись на потребі оперативних заходів з вирішення нагальних проблем охорони приватних прав та інтересів за даних

екстраординарних умов. При цьому автором підкреслено несистемний, винятковий та епізодичний характер вказаної нормотворчості. Більше того, наявність у змісті цивільного законодавства на прикладі ЦК України положень про воєнний стан (ст.ст. 46, 263, 312, 353), як надзвичайний юридичний факт, й до введення правового режиму воєнного стану у зв'язку з відкритою збройною агресією свідчить про певну дефектність в частині відсутності системного підходу до законодавчої ініціативи з трансформації цивільно-правових норм через несення змін саме до Прикінцевих та перехідних положень Кодексу.

Підсумком вказаних умовиводів стали пропозиції авторської редакції змін до ЦК України в частині загальних положень про темпоральні обмеження змісту цивільних правовідносин у зв'язку з введенням правового режиму воєнного стану, зокрема до ст. 254, яку запропоновано доповнити положеннями щодо зупинення перебігу строків щодо: невикористання сервітуту як підстави його припинення (ст. 406); невикористання права користування чужою земельною ділянкою для забудови як підстави його припинення (ст. 416); виконання рішення довірчого власника про дострокове виконання основного зобов'язання (ст. 597⁶); договору (ст. 631); попередження сторони договору найму про відмову від договору, укладеного на невідзначений строк (ст. 763); оренди житла з викупом (ст. 810¹); ухилення замовника від прийняття виконаної підрядником роботи (ст. 853); щодо вимоги про безоплатне усунення недоліків роботи, виконаної за договором побутового підряду, які можуть становити небезпеку для життя або здоров'я замовника та інших осіб (ст. 872); нез'явлення замовника за одержанням виконаної роботи (ст. 874); розпорядження комітентом своїм майном у випадку відмови комісіонера від договору комісії (ст. 1026); щодо пред'явлення вимог банку про розірвання договору банківського рахунка (ст. 1072); реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності спадкоємця для переходу до нього прав та обов'язків праволодільця за договором комерційної концесії (ст. 1127) [3, с. 275-276].

Викладені новації у правовому регулюванні темпоральних меж здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків, які безпосередньо відображені у законодавстві, так і запропоновані за наслідками наукового пошуку, під час воєнного стану відобразили загальний підхід – на період дії наведених екзистенціальних обставин фактично припиняється перебіг строків, що цілком релевантне

правовому механізму, який сформований ще в змісті ЦК України до введення воєнного стану, пов'язаного з відкритою збройною агресією щодо України. Дійсно, на прикладі положень ст. 263 ЦК України щодо дії на суспільні відносини, у змісті яких проявляється вплив темпоральних меж реалізації їх змісту у формі позовної давності, непереборної сили або ж перебування однієї із сторін таких відносин у тих чи інших військових формуваннях, створених відповідно до закону та переведених на воєнний стан, маємо зупинення позовної давності. Така конструкція є сталою для наведених обставин й була імплементована у цивільне законодавство в цілому при створенні правової конструкції охорони інтересів учасників цивільних правовідносин під час введення карантинних заходів, пов'язаних з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19).

Водночас, наведений підхід в умовах воєнного стану не завжди мав логічне пояснення. Так у проаналізованих положеннях ст. 263 ЦК України щодо позовної давності серед суб'єктів, щодо вимог яких зупинялась позовна давність були визначені лише представники військових формувань. У зв'язку з чим пропонувались також і зміни до статті 263 ЦК України в частині доповнення окремими підставами щодо зупинення перебігу строку позовної давності для осіб, які є позивачами або відповідачами із числа суб'єктів, що проходять службу у невійськових формуваннях та здійснюють відсіч та стримування збройної агресії проти України у період дії воєнного стану, а також щодо зупинення перебігу строку позовної давності у разі введення на території України або в окремих її місцевостях правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Оскільки тривалий період перебування в умовах дії екзистенціальних обставин негативно впливає на розвиток суспільних взаємин та основні засади динаміки цивільного обороту, то законодавцем було трансформовано обмежувальні конструкції реалізації змісту темпоральних меж в тій чи іншій мірі. Як наслідок, з ЦК України було виключено положення щодо зупинення перебігу низки строків на період дії умов воєнного стану, окрім положень щодо застосування мораторію до темпоральних меж здійснення прав та виконання обов'язків в межах договорів кредиту та лізингу, а також особливостей використання відкладальної умови для детермінації часових рамок здійснення права на прийняття спадщини за особливих обставин. Такий підхід з одного боку свідчить про тимчасовий характер попе-

редніх законотворчих заходів на початку збройної агресії, а з іншого не формує однозначну та зрозумілу позицію в цій частині законодавця. При цьому вирішення питання врахування екзистенціальності тих чи інших обставин при визначенні темпоральних меж здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків покладається на правозастосувача, зокрема судову практику.

Підсумовуючи висловлені міркування, необхідно вказати, що при рекодифікації цивільного законодавства варто в загальних положеннях щодо унормування строків та термінів, а також спеціальних інститутів забезпечити універсальний підхід, який би передбачив екзистенціальні обставини реалізації змісту релевантних суспільних відносин з огляду на встановлені темпоральні межі здійснення цивільних прав та виконання цивільних обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маковій В. П., Якимець О. І., Книш З. І. Правове регулювання спадкових відносин під час воєнного стану. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 4 (99). С. 93-107.
2. Маковій В. П. Строки прийняття спадщини в цивільному праві. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 1. С. 72-75.
3. Маковій В. П. Особливості обмеження приватних прав в умовах воєнного стану. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції: Колективна монографія*. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2024. 260-277 с.

Матійко Микола Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного права Національного
університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ СУБ'ЄКТИВНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

При зверненні до функціональних аспектів цивільного права варто також враховувати, що «термін цивільне право вживається в науковій і навчальній літературі, а також у юридичній практиці в декількох значеннях: 1) суб'єктивне право особливого роду; 2) галузь національного права; 3) система законодавства; 4) частина науки про право; навчальна дисципліна»[1,с.25].